

LukaMAVRIČ

O mladostnikovem občutku sprejetosti

Adolescents and their feeling of acceptance

Povzetek

Avtorja v raziskavi zanima predvsem, kakšna je povezava med občutkom sprejetosti pri starših in občutkom sprejetosti v sebi, pri vrstnikih in pri bogu. Poleg tega osnovnega vprašanja raziskuje tudi, kako je občutek sprejetosti pri starših povezan z mladostnikovim sprejemanjem drugih. Raziskavo je izpeljal s pomočjo vprašalnika, sestavljenega za ta namen. Anketiranih je bilo 429 dijakov (158 fantov in 271 deklet). Rezultati potrjujejo povezavo med občutkom sprejetosti pri starših in občutkom sprejetosti v opazovanih odnosih. Ugotavlja tudi, da ima na mladostnikov občutek sprejetosti v navedenih odnosih večji vpliv kot oče. Pri fantih je sprejemanje sebe bolj povezano s sprejetostjo pri očetu, pri dekletih pa s sprejetostjo pri materi. Poleg tega je tudi mladostnikova sposobnost sprejemanja drugih povezana s sprejetostjo pri starših. Rezultati se ujemajo z izsledki drugih raziskav, ki se posvečajo vprašanju, kot so občutek sprejetosti, samospoštovanje, odnos mladostnika s starši, medvrstniški odnosi in mladostnikov odnos z bogom.

Ključne besede: Mladostnik, občutek sprejetosti, sprejemanje, starši, vrstniki, bog.

Abstract

The author's main interest in this research is the acceptance by one's parents and its relation to acceptance of self, peer acceptance and acceptance by God. Beside this basic issue the author examines, how the acceptance by parents connected with adolescent acceptance of others is. 429 students (158 male and 271 female) completed a questionnaire designed for this purpose. The results confirm the connection between the acceptance by parents and the acceptance by relations concerned. The research indicates stronger mother's influence on the feeling of acceptance in these relations. However boys who feel accepted by their fathers exhibit higher acceptance of themselves. The same is valid for girls in relation to their mothers. The adolescents' ability to accept others is closely related to their feeling of being accepted by their parents. These results match other researches, which dealt with adolescent acceptance, self esteem, and relations with parents, peers and God.

Key words: Adolescent, acceptance by others, acceptance of others, parents, peers, God.

1 Uvod

1.1 Občutek sprejetosti in samopodoba

V znanstveni literaturi se občutek sprejetosti ali sprejemanje sebe največkrat opazuje in interpretira v povezavi z raziskovanjem samopodobe, še posebej z njenim vrednostnim vidikom – samospoštovanjem (Kobal, 2000; Lamovec, 1994; Rosenberg, 1965). Po vzoru strukturiranosti samopodobe govorimo tudi o večrazsežnostnem modelu samospoštovanja: splošno, telesno, čustveno in socialno (Lamovec, 1994). Po Offerju (1969) se ta področja samopodobe najbolj strukturirajo prav v mladosti. Zato je sprejemanje sebe proces, ki vključuje pripravljenost izkusiti vsa psihična doživetja (misli, občutja, čustva, telesne senzacije), ne da bi jih skušal spreminjati, se jim izogniti ali jih kako drugače nadzorovati (Hayes, Wilson, Gifford, Follette in Strosahl, 1996). Sprejemati sebe torej pomeni spoštovati sebe ter verjeti in zaupati vase ter v svoje sposobnosti (Bourne, 1995).

Za posameznika, ki druge sprejema, velja, da ne zavrača tistih, ki so nasprotnega prepričanja ali vedenja in jih ne sodi; pomeni tudi, da se ne postavlja nad druge; ne prevzema odgovornosti namesto drugih; ne zanika vrednosti drugih ali njihove enakosti s seboj; želi biti v pomoč drugim; se za druge aktivno zanima; v skrbi zase je pozoren na to, da ne krši pravic drugih (Berger, 1955). Seveda pa si ni mogoče misliti, da bi nekdo lahko sprejemal drugega, če ne sprejema samega sebe. Predpogoj za sprejemanje drugega je sprejemanje sebe, vključno s potlačenimi, odcepljenimi in zanikanimi deli sebe (Gostečnik, 2004). Popolno sprejemanje drugega je možno le, če ima posameznik zmožnost vživljanja v drugega, kar predpostavlja njegovo psihično neodvisnost.

Povezanost med sprejemanjem sebe in sprejemanjem drugih že dolgo vznemirja tako teoretike kot praktične raziskovalce. Med prvimi so to povezanost preučevali Stock (1948), Sheerer (1949) in Omwake (1954), ki so ugotavljali, da obstaja povezava, ki jo lahko povzamemo z besedami: tisti, ki sprejemajo sebe, lažje sprejemajo druge in se med njimi čutijo sprejete; tisti, ki sebe zavračajo, imajo tako slabo mnenje tudi o drugih in jih doživljajo kot zavračajoče.

1.2 Sprejetost pri starših, mladostnikovo sprejemanje sebe in drugih

Otrokov odnos s starši je edini odnos, v katerem posameznik lahko izkusi brezpogojno sprejetost. Slednja pomeni, da starša ne pogojujeta svoje ljubezni, sprejetosti in pripadnosti otroka s tem, kar ta dela ali kakšen je (Gostečnik, Pahole in Ružič, 2000). Kadar pa mora otrok ali mladostnik izpolnjevati določene pogoje, da ga starši sprejmejo, govorimo o pogojni sprejetosti, ki jo posameznik ponotranji in utrdi v odnosu do sebe skupaj s kriteriji sprejemanja. Takrat razvije nizko samopodobo, ki se postopoma le še utrjuje, saj se nauči, da je kot oseba vreden le toliko, kolikor izpolnjuje pričakovanja drugih (Baldwin in Sinclair, 1996). Taki posamezniki se nenehno primerjajo z drugimi, pogostejše so nagnjeni k depresiji, so polni občutkov osamljenosti, krivde, neprimernosti in anksioznosti iz strahu po prekinitvi odnosa. Pri njih so pogostejše tudi psihične, čustvene, odnosne in telesne zdravstvene težave (Baumeister in Leary, 1995).

Teorija navezanosti govori o razvoju pravega in lažnega jaza. Otrokov pravi jaz se razvije le ob pristnem materinem stiku, ki se odziva na otrokove potrebe in mu nudi vso toplino, nežnost ter ljubezen, ki jo potrebuje za občutek varnosti (Bowlby, 1982). Na ta način otrok razvije varno navezanost na mater, ki postane model navezanosti v vseh ostalih odnosih. Če otrok tega ni deležen, razvije v sebi t. i. lažni jaz in nevarno obliko navezanosti, da na ta način sicer ohrani neokrnjeno podobo o starših, zanika pa svoj resnični jaz, svoje želje in potrebe, ker zanje ni prostora (Gostečnik, 2000). Varna navezanost zagotavlja mladostniku temeljno varnost, brez

katere ne more raziskovati lastne identitete, se osebnostno razvijati in krepiti samospoštovanja (Laible, Carlo in Roesch, 2004).

V obdobju mladosti je za varno navezanost na starše pomembna njihova toplina, njihovo zanimanje in skrb, spodbujanje k samodisciplini ter sklepanju odločitev, primerno postavljanje meja in zrcaljenje (Doyle, Moretti, Brendgen in Bukowski, 2007). Kompleksnost starševske drže je v razvojnopsihološki literaturi opredeljena z dvema dimenzijama: nadzor (kontrola) in opora (sprejemanje). Nadzor v pozitivnem smislu pomeni pričakovanje do mladostnika glede upoštevanja postavljenih pravil, sprejemanja odgovornosti za lastne odločitve in dejanja, navajanje k samostojnosti ... Opora pomeni predvsem čustveni odnos z otrokom, zmožnost uživanja v njegov svet, skrbnost, odzivnost, naklonjenost, kar mladostniku zagotavlja varnost in sprejetost (Zupančič in Svetina, 2004). Učinkovito starševstvo je kombinacija sprejemanja mladostnika s trdnim postavljanjem meja njegovemu vedenju. Sprejetost in kontrola sta pozitivno povezana s psihosocialno kompetenco mladostnika in z njegovo sposobnostjo samoregulacije težav, tudi s priljubljenostjo med vrstniki (Kurdek in Fine, 1994).

Za razvoj mladostnikove identitete sta pomembna oče in mati. Otrokova navezanost se oblikuje najprej ob materi in kasneje ob očetu. Matere imajo zelo pomembno vlogo tudi v obdobju odraščanja in adolescence. Tiste, ki so zadovoljne s seboj, so običajno bolj zadovoljne tudi s svojo starševsko vlogo in imajo manj želja v zvezi s spreminjanjem mladostnika. Otroci depresivnih mater pa kažejo visoko stopnjo anksioznosti in nizko stopnjo samospoštovanja, kar je lahko posledica materinega nesočutnega in kritičnega vedenja ter njene čustvene hladnosti in neodzivnosti (Košir, 2002). Mladostnik zato potrebuje ljubečo in samozavestno mater, ki ga zna spodbujati in podpirati, saj se ob njej počuti samozavestnega in zna v krogu svojih prijateljev najti socialno oporo (Bosco, Renk, Dinger, Epstein in Phares, 2003).

Tudi oče ima za otroka nenadomestljivo in edinstveno vlogo, ki je drugačna od materine. Če je oče do mladostnika razumevajoč, naklonjen, odkrit, spoštljiv, če vanj zaupa, potem ima ta več možnosti, da odraste v človeka, ki bo srečen, zadovoljen in mu bo prihranjena marsikatera psihična stiska (Amato, 1994).

Eden od pomembnih dejavnikov je čas, ki ga oče nameni svojemu otroku. V primerih, ko oče dalj časa aktivno preživi z otrokom, je zanj dosegljiv, na razpolago in prevzema zanj več odgovornosti, je ta bolj kognitivno in socialno kompetenten, manj je vpet v stereotipe, sposoben je večje empatije ter je na splošno psihično prilagodljivejši (Rohner in Veneziano, 2001). Še bolj kot sam čas je pomembna kakovost odnosa, ki ga ima oče z otrokom. Za otrokovo socialno, čustveno in psihično blagostanje je odločilneje, v kolikšni meri ga oče spodbuja, podpira ter mu je čustveno blizu, kot pogostost stikov z njim (Amato in Gilbreth, 1999).

Čeprav oče in mati vsak na svoj način mladostniku izkazujejo, kako ga sprejemata, tudi kot starša sovplovata drug na drugega v odnosu do otrok. Forehand in Nousiainen (1993) ugotavljata, da na mladostnikovo vedenje, njegove kognitivne sposobnosti in regulacijo težav vplivata oba v interakciji s sprejemanjem mladostnika. Res pa je, da je njegovo sprejemanje samega sebe bolj odvisno od odnosa s staršem istega spola, saj je to zanj prvi model, po katerem se uči sprejemati sebe. Pri fantih je sprejemanje sebe, očeta in drugih moških avtoritet bolj povezano s sprejetostjo pri očetu, pri dekletih pa s sprejetostjo pri materi (Suinn, 1961). V primeru odsotnosti očeta, če ima mladostnik le mater, je toliko bolj odvisen od tega, kako ga sprejema ona.

Pri dekletih je razvoj samopodobe bolj kot pri fantih povezan z navezanostjo na druge. Teorija navezanosti to pojasnjuje z razlago, da je razvoj fantove samopodobe povezan s separacijo od

drugih (najprej od matere), medtem ko ostaja za dekleta bistvena vloga povezanosti z drugimi (Ohannessian, Lerner, Lerner in VonEye, 1998).

1.3 Sprejetost med vrstniki

Z vstopom mladostnika v adolescenco se izjemno poveča vpliv vrstnikov na njegovo vedenje in osebnost, medtem ko se vpliv staršev zmanjšuje (Forney, Forney in Crutsinger, 2005). Mladostnik med vrstniki tako rekoč vstopi v proces resocializacije. Od vrstnikov prejema in si tudi utrjuje novo obliko vedenja, ki je lahko nasprotna prej osvojeni, ustreza pa skupini, v kateri se čuti sprejetega. Ta ima močan vpliv na njegovo samospoštovanje in splošno zadovoljstvo. Občutki nesprejetosti in strahovi, povezani s tem, lahko povzročajo v mladostnikih neprijetna stanja napetosti in anksioznosti.

Vloga vrstnikov postane v mladostništvu še posebej pomembna, saj postanejo odnosi vzajemnejši, čustveno intenzivni, stabilni in bolj intimni, kot so bili v otroštvu. Brez interakcije z vrstniki je mladostnik sam in neopremljen pri mnogih korakih, ki so nujni za njegov razvoj, kot so osamosvajanje od primarne družine, oblikovanje identitete, oblikovanje vzorcev moralnega presojanja in vedenja, pridobivanje socialnih spretnosti, odpiranje ter usmerjanje k drugim, vzpostavljanje odnosov z nasprotnim spolom ... (Zupančič in Svetina, 2004).

Mladostnikovo samospoštovanje je povezano s čustveno kakovostjo njegovega odnosa z vrstniki, pri čemer ostaja vloga staršev zanj še vedno pomembna (Paterson, Pryor in Field, 1995). Sprejetost v družini in starševska pozitivna kontrola, ki daje mladostniku občutek varnosti, pomembno prispevata k otrokovi sprejetosti med vrstniki.

Zaradi občutka nesprejetosti med vrstniki se mladostnik lahko pogosto čuti osamljenega, nevednega, kar spremlja občutek tesnobe in anksioznosti (Nastran - Ule, 2000). Pri tem ne gre za pomanjkanje socialnih stikov, ampak bolj za to, da mladostniki iz socialnih interakcij in odzivov ne znajo razbrati pravega pomena zase. Mladostnik se na prehodu iz zgodnjega v srednje mladostništvo pogosto znajde v osamljenosti, vendar ne zaradi količine, ampak zaradi kakovosti stikov z drugimi ljudmi. Zato ne preseneča, da so med vrstniki najmanj sprejeti posamezniki, ki imajo nizko sposobnost empatije oziroma vživljanja v druge, neizoblikovano predstavo o sebi in bolj izkrivljeno dojemanje drugih (Norman, 1953). Bolj sprejeti so posamezniki, ki imajo bolj sprejemljivo in prosocialno vedenje (Laible, Carlo in Roesch, 2004). Pomemben ključ pri tem je sposobnost upravljanja s čustvi, saj se že osnovnošolski otroci, ki to znajo bolje, obnašajo socialno sprejemljiveje, so manj agresivni in zato bolj sprejeti med vrstniki ter kažejo večjo stopnjo socialne gotovosti (Eisenberg idr., 1995).

Skozi odziv vrstnikov mladostnik odkriva sebe in oblikuje zadovoljstvo oziroma občutek vrednosti v sebi. Zato je družbena interakcija močan dejavnik pri oblikovanju samospoštovanja in občutka sprejetosti v sebi. Mladostniki, ki uživajo v svojih srečanjih z drugimi in se tam čutijo sprejete, imajo tudi sebe raje in se bolj sprejemajo (Forney idr., 2005). Obenem velja, da takšni mladostniki bolj sprejemajo tudi svoje vrstnike in obratno (Fey, 1955). Med vrstniki so dobro sprejeti tudi posamezniki, ki sebe sicer manj sprejemajo, a so do drugih sprejemajoči. Najmanj so med vrstniki sprejeti posamezniki, ki se postavljajo nad druge, pa čeprav sebe vidijo kot visoko sprejete in sprejemljive (Fey, 1955).

1.4 Sprejetost pri bogu

Ko govorimo o posameznikovi intrapsihični podobi boga, imamo v mislih osebnega boga,

kakršnega poznajo monoteistične religije. Le v tem primeru lahko govorimo o človekovem osebnem odnosu z njim in o občutku sprejetosti pri njem. Človekov odnos z bogom raste iz dveh temeljnih dimenzij: iz posameznikovega odnosa do sebe in odnosa z drugimi, oba pa izhajata iz odnosa med otrokom in starši (Gostečnik idr., 2000). Če je ta odnos ljubeč, pusti v otroku občutek sprejetosti in varnosti, kar je plodno izhodišče za sprejemanje in gotovost v odnosu z drugim človekom. Če pa ta odnos do otroka ni ljubeč, pusti v človeku sledi negotovosti in strahu, kar postavlja manj hranljivo izhodišče za sprejemanje in zaupanje drugemu človeku ter bogu.

Intrapsihična podoba boga torej ni nekaj statičnega, temveč dinamičnega. Podoba boga nastopa namreč kot objekt skozi različna razvojna obdobja v različnih psihičnih procesih: obrambi, prilagajanju, sintezi ter osmišljanju. Zato se lahko ta podoba vedno znova preoblikuje, ko se posameznik skozi odraščanje srečuje z novimi izzivi in novimi življenjskimi situacijami (Meissner 1984, 179–180).

Mladostnikova podoba boga se torej zrcali v njegovem odnosu s starši in seboj. Starši, ki mladostnika vzgajajo s kaznovanjem in obsojanjem, mu posredujejo podobo boga, ki kaznuje in obsoja. Ljubeč starševski odnos pa je povezan z višjo stopnjo mladostnikovega samospoštovanja, s podobo ljubečega boga in višjo stopnjo vere vanj. Na mladostnikovo podobo boga ima tudi pri fantih matični večji vpliv kot oče. Na splošno mladi moški doživljajo boga nekoliko bolj kaznujočega, ženske pa nekoliko bolj ljubečega (Dickie, Ajega, Kobylak in Nixon, 2006).

Podoba boga in občutek vrednosti pred bogom sta v skladu s tem, kar nekateri avtorji označujejo z izrazom »duhovna identiteta« (Richards in Bergin, 1997). Posameznik s pozitivno duhovno identiteto verjame v to, da je dragocen v božjih očeh in doživlja božjo naklonjenost. Posameznik, ki nima pozitivne duhovne identitete, tega ne čuti oziroma v to ne verjame. Pozitivna duhovna identiteta ali občutek sprejetosti pri bogu sta povezana s pozitivno samopodobo ali samospoštovanjem (Gostečnik idr., 2000).

Občutek sprejetosti pri bogu je pri mladostnikih močno povezan tudi z občutkom sprejetosti in pripadnosti določeni verski skupini, saj jim družba vrstnikov veliko pomeni. Marsikateremu mladostniku prav družba vrstnikov – prijatelj – pomeni izhodišče za odnos z bogom, saj nekateri nimajo tako rekoč nobene podlage o verskem nauku, skozi sprejetost v mladinski skupini pa odkrijejo boga in vzpostavijo z njim osebni odnos. Zato ne preseneča, da je pri mladostniku sprejemanje boga močno povezano s sprejemanjem drugih in njihove drugačnosti (Gostečnik idr., 2000).

Iz pregleda literature je razvidno, da je občutek sprejetosti pri mladostniku v odnosu do vrstnikov, sebe samega in v odnosu do boga v veliki meri povezan z družinskim okoljem, iz katerega mladostnik izhaja, ter predvsem z odnosom, ki ga imajo starši do njega. Primanjkuje pa raziskav, ki bi se osredotočale prav na občutek sprejetosti v vseh naštetih odnosih in opazovale njihovo soodvisnost. Namen pričujoče raziskave ni ugotoviti, na kakšen način je občutek sprejetosti povezan s samopodobo, občutkom lastne vrednosti ali stilom navezanosti doma, med vrstniki in pri bogu, ampak raziskati, ali obstaja in kakšna je povezava med občutkom sprejetosti s strani staršev ter občutkom sprejetosti v sebi, pri vrstnikih in s strani boga.

2 Postopek

2.1 Raziskovalni problem in hipoteze

Osnovni namen raziskave je ugotoviti, ali in v kolikšni meri sta mladostnikov občutek sprejetosti v določenih odnosih ter njegova sposobnost sprejemanja sebe in drugih povezana s tem, v kolikšni meri se čuti sprejetega s strani staršev. To raziskujemo na osnovi mladostnikovega splošnega občutka sprejetosti v posameznih odnosih kakor tudi na osnovi konkretne mladostnikove težave, ki jo sam pri sebi najtežje sprejema. Na podlagi prebrane literature smo izoblikovali naslednje hipoteze:

H1: Mladostnikov občutek sprejetosti v sebi, pri vrstnikih in pri bogu je povezan s tem, v kolikšni meri se čuti sprejetega s strani staršev.

H2: Manj ko se mladostnik čuti sprejetega pri starših, med vrstniki in pri bogu, manj sprejema samega sebe.

H3: Mladostnikova sposobnost sprejemanja sebe in drugih je povezana s tem, v kolikšni meri se čuti sprejetega s strani staršev.

2.2 Merski inštrument

Po pregledu strokovne literature smo izdelali anketni vprašalnik, ki smo ga trikrat uporabili v pilotski raziskavi in vsakič naredili ustrezne popravke. Vprašalnik je strukturiran tako, da je sestavljen iz več vsebinskih sklopov. Občutek sprejetosti v določenih odnosih in mladostnikovo sprejemanje drugih sta dva sklopa, ki ju podrobneje obravnavamo v pričujočem članku. Poleg teh vprašanj so v vprašalniku še druga, ki se nanašajo na občutek sprejetosti, kot so npr. stopnja zaupanja, pomen sprejetosti, vera v pomoč, občutek odgovornosti za sprejetost. Teh vprašanj v pričujočem članku ne analiziramo.

Udeleženci vrednotijo postavke na petstopenjski ocenjevalni lestvici, ki so v večini Likertovega tipa od 1 (sploh ne drži oziroma nič) do 5 (popolnoma drži oziroma povsem). Tako npr. mladostnik oceni splošen občutek sprejetosti v določenem odnosu: »Čutim, da me mati v celoti sprejema tako/-ega, kakršna/-en sem.« Mladostnik oceni vsak odnos posebej. V nadaljevanju se vprašanja nanašajo na mladostnikovo konkretno lastno težavo oziroma stvar, ki je sam pri sebi ne more sprejeti. Zato so vprašanja zastavljena na naslednji način: »Mati popolnoma sprejema vse moje misli, čustva in ravnanja, ki so povezana s to težavo.« »Zaradi te težave imam občutek, da sem pri materi manj sprejet/-a, kot bi bil/-a, če težave ne bi imel/-a.« Ta vprašanja se ponovijo v vseh ostalih odnosih.

To so vprašanja o občutku sprejetosti, medtem ko je vprašanje o mladostnikovem sprejemanju drugih neposredno določeno za vsak odnos posebej, npr.: »V kolikšni meri sprejemaš mater takšno, kot je?«

2.3 Spremenljivke

Glede na problem raziskave smo opredelili naslednji dve neodvisni spremenljivki: občutek sprejetosti pri materi in občutek sprejetosti pri očetu. Vse ostale spremenljivke v odnosu do teh nastopajo kot odvisne: sprejemanje sebe, sprejetost pri vrstnikih in pri bogu ter sprejemanje matere, očeta, vrstnikov in boga.

Pomemben pogoj je normalna porazdelitev vrednosti proučevane spremenljivke. Ali je ta pogoj

izpolnjen, smo preverili s koeficientoma asimetrije in sploščenosti. Vrednosti koeficientov vseh spremenljivk so znotraj dopustnega intervala, kar pomeni, da podatke lahko statistično analiziramo.

2.4 Vzorec

Zaradi specifične usmerjenosti raziskave smo k izpolnjevanju vprašalnikov povabili le verne mladostnike, in sicer dijake od prvega do četrtega letnika Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani. Neverni dijaki v vzorec niso bili vključeni. Vprašanja o bogu so postavljena tako, da so sprejemljiva za vernike vseh monoteističnih religij, zato po verski pripadnosti ne izključujejo nikogar. Starostna doba se giblje med 16 in 19 let. Vzorec je sestavljalo 158 fantov in 271 deklet (skupaj 429 anketiranih).

Pridobljene podatke smo analizirali z uporabo programa SPSS.

3 Rezultati in razprava

3.1 Občutek sprejetosti pri starših in v drugih odnosih

Na podlagi dobljenih rezultatov ugotavljamo, da se izmed opazovanih odnosov mladostniki v povprečju čutijo najbolj sprejete pri bogu ($M = 4,45$), potem pri materi ($4,13$), pri očetu ($4,03$), pri vrstnikih ($3,71$), najmanj pa sprejemajo sebe ($3,38$). Zanimalo nas je, ali obstajajo med fanti in dekleti razlike v odgovorih in kakšne so. S pomočjo t-testa za testiranje razlik med dvema povprečnima vrednostima za dva neodvisna vzorca smo ugotovili, da obstaja pomembna razlika med fanti in dekleti v sprejemanju sebe ($t = 4,66$), in sicer na lestvici od 1 do 5 fantje v povprečju ($M = 3,64$) bolj sprejemajo sebe kot dekleta ($M = 3,24$).

Vse korelacije med opazovanimi spremenljivkami smo izračunali s pomočjo Pearsonovega korelacijskega koeficienta. Naša raziskava potrjuje povezanost med občutkom sprejetosti pri starših in mladostnikovim sprejemanjem sebe, kakor ugotavljajo tudi druge raziskave (Laible, Carlo in Roesch, 2004; Medinnus, 1965; Robertson in Simons, 1989; Rohner in Veneziano, 2001). Višji občutek sprejetosti pri starših prinaša mladostniku višje sprejemanje sebe (glej tabelo 1). Sprejemanje sebe je nekoliko bolj povezano z občutkom sprejetosti pri materi ($0,26$) in nekoliko manj pri očetu ($0,22$). V tem smislu se rezultati ujemajo z drugimi raziskavami (Amato, 1994), čeprav razlika v naši raziskavi ni tako velika. Domnevno je povezana z dejstvom, da otroci in mladostniki več časa preživijo z materjo kot z očetom. Tako ima mati več vpliva na otroka oziroma mladostnika, tudi na njegov občutek lastne vrednosti oziroma na sprejemanje sebe. Dejstvo je, da mati nekoliko bolj kot oče vpliva na to, v kolikšni meri se mladostnik čuti sprejetega v sebi, med vrstniki in pri bogu. Čeprav Dicki in sodelavci (2006) ugotavljajo, da tudi pri fantih mati bolj kot oče vpliva na njihovo sprejemanje sebe, naša raziskava tega ne potrjuje, nasprotno: na sprejemanje sebe pri dekletih bolj vpliva občutek sprejetosti pri materi, pri fantih pa občutek sprejetosti pri očetu.

Tabela 1: Povezanost občutka sprejetosti v posameznih odnosih glede na spol

		sebe		mama		oče		vrstniki		bog	
		fantje	dekleta	fantje	dekleta	fantje	dekleta	fantje	dekleta	fantje	dekleta
sebe	Pearson K.	1	1								
	P. (2-smerna)	.	.								
	N	158	271								
mama	Pearson K.	,258**	,276**	1	1						
	P. (2-smerna)	,001	,000	.	.						
	N	158	270	158	270						
oče	Pearson K.	,331**	,173**	,812**	,656**	1	1				
	P. (2-smerna)	,000	,004	,000	,000	.	.				
	N	158	271	158	270	158	271				
vrstniki	Pearson K.	,340**	,498**	,325**	,321**	,363**	,235**	1	1		
	P. (2-smerna)	,000	,000	,000	,000	,000	,000	.	.		
	N	158	271	158	270	158	271	158	271		
bog	Pearson K.	,277**	,199**	,483**	,272**	,437**	,227**	,304**	,205**	1	1
	P. (2-smerna)	,000	,001	,000	,000	,000	,000	,000	,001	.	.
	N	158	271	158	270	158	271	158	271	158	271

** Korelacija je pomembna na ravni 0.01 (2-smerna)

Legenda: sebe-sprejemanje sebe; mama-občutek sprejetosti pri mami; oče-občutek sprejetosti pri očetu; vrstniki-občutek sprejetosti pri vrstnikih; bog-občutek sprejetosti pri bogu.

Rezultati o povezanosti med občutkom sprejetosti pri starših in pri vrstnikih se prav tako ujemajo z drugimi raziskavami (Doyle idr., 2007; Kurdek in Fine, 1994), kjer je višji občutek sprejetosti pri starših povezan z višjim občutkom sprejetosti pri vrstnikih. Ker je izračun pokazal na opazno razliko med fanti in dekleti v korelaciji med sprejemanjem sebe in sprejetostjo pri vrstnikih, nas je zanimalo, ali je ta razlika statistično pomembna. S pomočjo pretvorbe Pearsonovih korelacijskih koeficientov v Fisherjeve smo izračunali $|z|$ vrednost ($|z| = 2,0 > 1,96$; $\alpha = 0,05$) in ugotovili, da je ta razlika v korelacijah med fanti in dekleti statistično pomembna.

Rezultati potrjujejo tudi povezanost med občutkom sprejetosti pri starših in pri bogu: višji občutek sprejetosti pri starših je povezan z višjim občutkom sprejetosti pri bogu (Benson in Spilka, 1973; Dickie idr., 1997). Podobno kot v zgoraj navedenih raziskavah tudi mi ugotavljamo, da ima mati nekoliko večji vpliv na mladostnikov občutek sprejetosti pri bogu kot oče (glej tabelo 1). Še večja in statistično pomembnejša pa je razlika med fanti in dekleti, saj imata tako oče ($|z| = 2,4 > 1,96$; $\alpha = 0,05$) kot mati ($|z| = 2,4 > 1,96$; $\alpha = 0,05$) močnejši vpliv na fantov občutek sprejetosti pri bogu, medtem ko je pri dekletih ta vpliv staršev občutno manjši.

Rezultati tudi kažejo, da je mladostnikovo sprejemanje sebe najmočnejše povezano z občutkom sprejetosti pri vrstnikih in manj z občutkom sprejetosti pri starših ali pri bogu (tabela 1). V skladu z nekaterimi avtorji (Paterson, Pryor in Field, 1995), ki poudarjajo večji vpliv staršev, smo pričakovali drugačne rezultate, a tudi dobljeni rezultati niso nujno v nasprotju z njihovimi. Osnovni vir mladostnikovega občutka samospoštovanja so namreč še vedno starši, v družbi z vrstniki pa mladostnik dobi pravo »zrcalo«, ki mu izjemno veliko pomeni. Sprejetost med vrstniki mladostnikom pogosto predstavlja kriterij lastne vrednosti (Fey, 1955; Forney, Forney in Crutsinger, 2005).

Primerjava med fanti in dekleti je pokazala, da slika ni tako enopomenska: fantje sprejemanje sebe veliko bolj kot dekleta povezujejo s sprejetostjo pri starših in pri bogu, dekleta pa sprejemanje

sebe izrazito bolj povezujejo s sprejetostjo med vrstniki. Morda se v tem skriva odgovor na vprašanje, zakaj dekleta na splošno sebe manj sprejemajo kot fantje – sprejemanje sebe namreč bolj kot fantje povezujejo s sprejetostjo pri vrstnikih, ki pa je tako pri fantih kot dekletih (izmed vseh odnosov) najnižje ocenjena (nižje je le sprejemanje sebe).

Prva hipoteza se je torej izkazala kot pravilna, saj je višji občutek sprejetosti pri starših povezan z višjim občutkom sprejetosti mladostnika v sebi, pri vrstnikih, pri bogu ter obratno: manj ko se mladostnik čuti sprejetega pri starših, manj se tudi čuti sprejetega v vseh ostalih odnosih. Ugotavljamo tudi, da mati bolj kot oče vpliva na to, v kolikšni meri se mladostnik čuti sprejetega v sebi, med vrstniki in pri bogu.

Ker je mladostnikovo sprejemanje sebe povezano z občutkom sprejetosti v prav vseh opazovanih odnosih, lahko potrdimo tudi drugo hipotezo, saj se nizek občutek sprejetosti v vseh opazovanih odnosih odraža v mladostnikovem nizkem sprejemanju sebe.

3.2 Občutek sprejetosti pri starših in mladostnikova sposobnost sprejemanja drugih

Rezultati kažejo, da mladostniki najbolj sprejemajo mater ($M = 4,36$), takoj za njo boga ($4,32$), potem očeta ($4,19$) in vrstnike ($4,01$) (glej tabelo 2). Lahko torej rečemo, da imajo mladostniki največ težav s sprejemanjem sebe ($M = 3,38$) in ne drugih. Ob pregledu korelacij med občutkom sprejetosti pri starših ter mladostnikovo zmožnostjo sprejemanja sebe in drugih ugotavljamo, da je najmočnejša izmed vseh korelacija med občutkom sprejetosti pri očetu in sprejemanjem očeta (glej tabelo 2). Ta korelacija se ujema z drugimi raziskavami (Suinn, 1961). Izračun je pokazal na statistično pomembno razliko med fanti in dekleti: korelacija med sprejetostjo pri očetu in sprejemanjem očeta je opazno močnejša pri dekletih kot pri fantih ($|z| = 2,3 > 1,96$; $\alpha = 0,05$).

Tej korelaciji po moči sledijo naslednje: občutek sprejetosti pri materi in mladostnikovo sprejemanje matere; sprejetost pri očetu in mladostnikovo sprejemanje boga. Med vsemi je najšibkejša korelacija med občutkom sprejetosti pri starših in mladostnikovim sprejemanjem vrstnikov, ki je statistično zanemarljiva. Opazimo lahko še to, da je pri fantih sprejemanje drugih bolj povezano s sprejemanjem sebe, pri dekletih pa je sprejemanje drugih bolj povezano s sprejetostjo pri starših. Glavna razlika med fanti in dekleti je v tem, da so fantje v sprejemanju sebe bolj odvisni od sprejetosti pri očetu, dekleta pa od sprejetosti pri materi (tabela 2).

Tabela 2: Povezanost med občutkom sprejetosti pri starših in mladostnikovim sprejemanjem drugih glede na spol

		mama		oče		sp.mamo		sp.oceta		sp.solke		sp.solce		sp.boga		spr.sebe	
		fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.	fantje	dekl.
mama	Pearson K.	1	1	,812**	,656**	,314**	,422**	,234**	,258**	,107	,149*	,094	,058	,199*	,253**	,258**	,276**
	P. (2-smerna)	.	.	,000	,000	,000	,000	,003	,000	,183	,014	,238	,343	,012	,000	,001	,000
	N	158	270	158	270	158	270	158	270	158	270	158	270	158	270	158	270
oče	Pearson K.			1	1	,204*	,244**	,341**	,519**	,084	,113	,074	,068	,122	,193**	,331**	,173**
	P. (2-smerna)			.	.	,010	,000	,000	,000	,292	,064	,354	,265	,128	,001	,000	,004
	N			158	271	158	271	158	271	158	271	158	271	158	271	158	271
sp.mamo	Pearson K.					1	1	,665**	,482**	,033	,130*	,155	,164**	,286**	,202**	,157*	,272**
	P. (2-smerna)					.	.	,000	,000	,678	,032	,052	,007	,000	,001	,049	,000
	N					158	271	158	271	158	271	158	271	158	271	158	271
sp.oceta	Pearson K.							1	1	,050	,114	,163*	,132*	,224**	,168**	,173*	,179**
	P. (2-smerna)							.	.	,534	,061	,041	,029	,005	,005	,030	,003
	N							158	271	158	271	158	271	158	271	158	271
sp.solke	Pearson K.									1	1	,668**	,773**	,221**	,208**	,002	,066
	P. (2-smerna)									,000	,000	,005	,001	,978	,281		
	N									158	271	158	271	158	271	158	271
sp.solce	Pearson K.											1	1	,280**	,249**	,108	,082
	P. (2-smerna)											.	.	,000	,000	,178	,176
	N											158	271	158	271	158	271
sp.boga	Pearson K.													1	1	,350**	,169**
	P. (2-smerna)													.	.	,000	,005
	N													158	271	158	271

** Korelacija je pomembna na ravni 0.01 (2-smerna).

* Korelacija je pomembna na ravni 0.05 (2-smerna).

Legenda: mama-občutek sprejetosti pri mami; oče-občutek sprejetosti pri očetu; sp.mamo-sprejemanje mame; sp.oceta-sprejemanje očeta; sp.solke-sprejemanje sošolk; sp.solce-sprejemanje sošolcev; sp.boga-sprejemanje boga

Hipoteza H3 se je izkazala kot pravilna, saj rezultati dokazujejo pozitivno povezanost med mladostnikovim občutkom sprejetosti pri starših ter njegovim sprejemanjem sebe in drugih, kakor ugotavljajo tudi nekateri drugi avtorji (Gostečnik idr., 2000; Omwake, 1954).

4 Zaključek

Ob sklepu lahko rečemo, da rezultati potrjujejo pričakovano povezavo med mladostnikovim občutkom sprejetosti pri starših na eni strani in sprejetostjo pri vrstnikih, pri bogu in v sebi na drugi strani. Kot pravilna se je izkazala odločitev, da se usmerimo v raziskovanje mladostnikovega splošnega občutka sprejetosti in občutka sprejetosti v njegovi konkretni težavi. Tako lahko verjamemo, da smo dobili bolj točne odgovore.

Gotovo je pomanjkljivost raziskave v tem, da smo se z vprašanjem o sprejetosti pri bogu omejili le na populacijo vernih mladostnikov in zato teh odgovorov ne moremo posplošiti na celotno populacijo mladostnikov. Namenoma se v raziskavi nismo ukvarjali z vprašanjem, na kakšen način se občutek sprejetosti pri starših prenaša v druge odnose in v mladostnikovo sposobnost sprejemanja drugih. Zato bi bilo v nadaljnjem raziskovanju zanimivo poglobiti razumevanje tega procesa prenosa, saj v različnih teorijah obstaja precej namigov, ki pa so le delno ali sploh še niso preverjeni s statističnimi metodami.

5 Literatura

- Amato, P. R. (1994). Father-Child Relations, Mother-Child Relations, and Offspring Psychological Well-Being in Early Adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 1031–1042.
- Amato, P. R. in Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident Fathers and Children's Well-Being: A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 557–573.
- Baldwin, M. W. in Sinclair, L. (1996). Self-Esteem and »If ... Then« Contingencies of Interpersonal Acceptance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 1130–1141.
- Baumeister, R. F. in Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychology Bulletin*, 117, 497–529.
- Benson, P. in Spilka, B. (1973). God-Image as a Function of Self-Esteem and Locus of Control. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12, 297–310.
- Berger, E. M. (1955). Relationships Among Acceptance of Self, Acceptance of Others, and MMPI Scores. *Journal of Counseling Psychology*, 2, 279–284.
- Bosco, G. L., Renk, K., Dinger, T. M., Epstein, M. K. in Phares, V. (2003). The Connections Between Adolescents' Perceptions of Parents, Parental Psychological Symptoms, and Adolescent Functioning. *Applied Developmental Psychology*, 24, 179–200.
- Bourne, E. J. (1995). *The Anxiety in Phobia Workbook*. Oakland: New Harbinger.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss* (Vol. 1, 2. izdaja). New York: Basic Books.
- Dickie, J. R., Ajega, L. V., Kobylak, J. R. in Nixon, K. M. (2006). Mother, Father, and Self: Sources of Young Adults' God Concepts. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 45, 57–71.
- Doyle, A. B., Moretti, M. M., Brendgen, M. in Bukowski, W. (2007). Parent-Child Relationships and Adjustment in Adolescence: Findings from the HBSC Cycle 3 and NLSCY Cycle 2 studies. *Technical Report to Division of Childhood and Adolescence Health Canada*. <http://198.103.98.171/dca-dea/publications/pdf/pcr-rpee>. (10. 3. 2010).
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Murphy, B., Maszk, P., Smith, M. in Karbon, M. (1995). The Role of Emotionality and Regulation in Children's Social Functioning: A Longitudinal Study. *Child Development*, 66, 1360–1348.
- Fey, W. F. (1955). Acceptance by Others and its Relation to Acceptance of Self and Others: A Revaluation. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 50, 274–276.
- Forehand, R. in Nousiainen, S. (1993). Maternal and Paternal Parenting: Critical Dimensions in Adolescent Functioning. *Journal of Family Psychology*, 7, 213–221.
- Forney, W. S., Forney, J. C. in Crutsinger, C. (2005). Gender, Delinquent Status, and Social Acceptance as Predictors of the Global Self-Esteem of Teens. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 33, 208–219.
- Gostečnik, C. (2004). *Relacijska družinska terapija [Relational family therapy]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Gostečnik, C., Pahole, M. in Ružič, M., (2000). *Biti mladostnikom starši [The Parenting to Adolescents]* (2. Razširjena izdaja). Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.
- Gostečnik, C. (2000). *Psihoanaliza in religija [Psychoanalysis and Religion]*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.
- Hayes, S. C., Wilson, K. G., Gifford, E. V., Follette, V. M. in Strosahl, K. (1996). Experiential Avoidance and Behavioral Disorders: A Functional Dimensional Approach to Diagnosis and Treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1152–1168.
- Kobal, D. (2000). *Temeljni vidiki samopodobe [Basic Issues in Self-Concept]*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Košir, K. (2002). Povezanost med subjektivnim življenjskim zadovoljstvom ter odnosi mater do njihovih mladostnikov [Connection between Subjective Life Satisfaction and Mothers' Relationships to their Adolescents]. *Psihološka obzorja*, 11, 97–109.

- Kurdek, L. A. in Fine, M. A. (1994). Family Acceptance and Family control as Predictors of Adjustment in Young Adolescents: Linear, Curvilinear, or Interactive Effects? *Child Development*, 65, 1137–1146.
- Laible, D. J., Carlo, G. in Roesch, S. C. (2004). Pathways to Self-Esteem in Late Adolescence: The Role of Parent and Peer Attachment, Empathy, and Social Behaviors. *Journal of Adolescence*, 27, 703–716.
- Lamovec, T. (1994). Samospoštovanje [Self-Esteem]. V *Psihodiagnostika osebnosti 2*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Medinnus, G. R. (1965). Adolescents' Self-Acceptance and Perceptions of their Parents. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 150–154.
- Nastran - Ule, M. (2000). *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov [Modern Identities in the Whirl of Discourses]*. Ljubljana: ZPS.
- Norman, R. D. (1953). The Interrelationships among Acceptance-Rejection, Self-Other Identity, Insight into Self, and Realistic Perception of Others. *The Journal of Social Psychology*, 37, 205–235.
- Ohannessian McCauley, C., Lerner, R. M., Lerner, J. V. in VonEye, A. (1998). Perceived Parental Acceptance and Early Adolescent Self-Competence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68, 621–629.
- Omwake, K. T. (1954). The Relation Between Acceptance of Self and Acceptance of Others Shown by Three Personality Inventories. *Journal of Consulting Psychology*, 18, 443–446.
- Paterson, J., Pryor, J. in Field, J. (1995). Adolescent Attachment to Parents and Friends in Relation to Aspects of Self-Esteem. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 365–376.
- Richards, P. S. in Bergin, A. E. (1997). *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Robertson, J. F. in Simons, R. L. (1989). Family Factors, Self-Esteem, and Adolescent Depression. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 125–138.
- Rohner, R. P. in Veneziano, R. A. (2001). The Importance of Father Love: History and Contemporary Evidence. *Review of General Psychology*, 5, 382–405.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Sheerer, E. T. (1949). An analysis of the Relationship between Acceptance of and Respect for Self and Acceptance of and Respect for Others in Ten Counseling Cases. *Journal of Consulting Psychology*, 13, 169–175.
- Stock, D. (1949). An Investigation into the Interrelations between the Self Concept and Feelings Directed Toward Other Persons and Groups. *Journal of Consulting Psychology*, 13, 176–180.
- Suinn, R. M. (1961). The Relationship between Self-Acceptance and Acceptance of Others: A Learning Theory Analysis. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63, 37–42.
- Zupančič, M. in Svetina, M. (2004). Socialni razvoj v mladostništvu [Social Development in Adolescence]. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 589–611). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete in Založba Rokus.